

Chapter 21

Community of Practice in Uralic Studies (COPIUS), www.copius.eu

Introduction to Mari

Jeremy Bradley, jeremy.moss.bradley@univie.ac.at

Last updated 13 May 2022

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Grammar

1. Nominal/adjective derivational suffix -лык

a) adjective, (noun) > abstract noun

Base form		Derived stem	
поян	rich		
таза	healthy		
уста	skilled		
пашадыме	unemployed		
патыр	hero; powerful		

1. Nominal/adjective derivational suffix -лык

a) adjective, (noun) > abstract noun

Base form		Derived stem	
поян	rich	поянлык	wealth, riches
таза	healthy	тазалык	health
уста	skilled	усталык	skill, craftsmanship
пашадыме	unemployed	пашадымылык	unemployment
патыр	hero; powerful	патырлык	strength, heroism

1. Nominal/adjective derivational suffix -лык

b) noun, (numeral, pronoun, adverb) > purposive adjective ('for ...')

Base form		Derived stem	
корно	way		
билет	ticket		
шудо	hay		
эм	medicine, drug		
кумыт	three		
эрла	tomorrow		

1. Nominal/adjective derivational suffix -лык

b) noun, (numeral, pronoun, adverb) > purposive adjective ('for ...')

Base form		Derived stem	
корно	way	корнылык	for a trip
билет	ticket	билетлык	for a ticket
шудо	hay	шудылык	hay, for hay
эм	medicine, drug	эмлык	for medicine, medicinal
кумыт	three	кумытлык	for three, enough for three
эрла	tomorrow	эрлалык	intended for tomorrow

1. Nominal/adjective derivational suffix -лык

b) noun, (numeral, pronoun, adverb) > purposive adjective ('for ...')

корнылык окса	
билетлык окса	
кумытлык паша	
шудылык олык	
эмлык кушкыл	

1. Nominal/adjective derivational suffix -лык

b) noun, (numeral, pronoun, adverb) > purposive adjective ('for ...')

корнылык окса	travel money, money for the trip
билетлык окса	ticket money, money for the ticket
кумытлык паша	job for three people
шудылык олык	hay meadow
эмлык кушкыл	medicinal plant

1. Nominal/adjective derivational suffix -лык

b) noun, (numeral, pronoun, adverb) > purposive adjective ('for ...')

мыйын	my	мыйынлык	meant for me
тыйын	your (Sg.)	тыйынлык	meant for you (Sg.)
мемнан	our	мемнанлык	meant for you
тендан	your (Pl.)	тенданлык	meant for you (Pl.)

1. Nominal/adjective derivational suffix -лык

b2) ... > purposive adjective ('for ...') > purposive noun ('thing for ...')

Base form		Derived stem	
шинча	eye		
шына	mosquito		
ава	mother		
нер	nose, snout		

1. Nominal/adjective derivational suffix -лык

b2) ... > purposive adjective ('for ...') > purposive noun ('thing for ...')

Base form		Derived stem	
шинча	eye	шинчалык	glasses
шына	mosquito	шыналык	mosquito net
ава	mother	авалык	womb
нер	nose, snout	нерлык	muzzle

2. Verbal derivational suffix -кТ^{II}

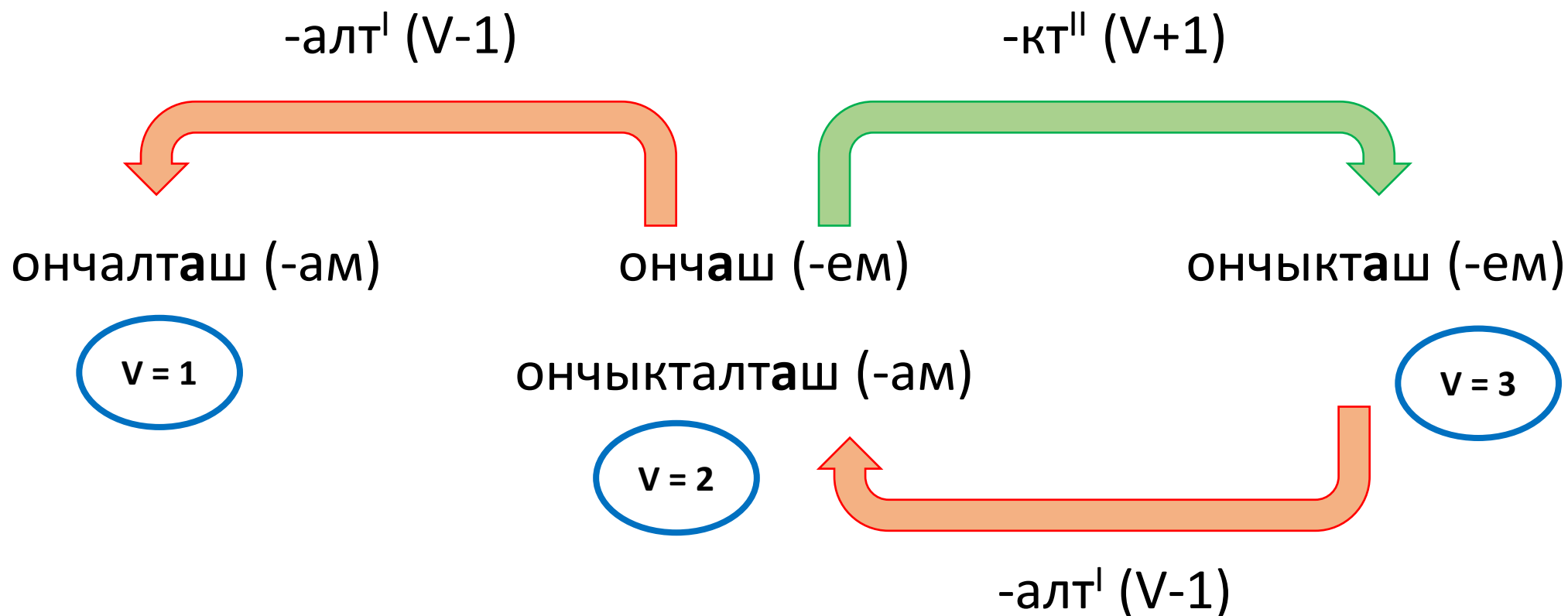
Base verb		Derived verb	
ургаш (-ем)	to sew		
ышташ (-ем)	to do		
кудашаш (-ам)	to take off, to remove		
шонаш (-ем)	to think		
йӱаш (-ам)	to drink		
ончаш (-ем)	to see		
шочаш (-ам)	to be born		
шулаш (-ем)	to melt (intr.)		

2. Verbal derivational suffix -КТ^{II}

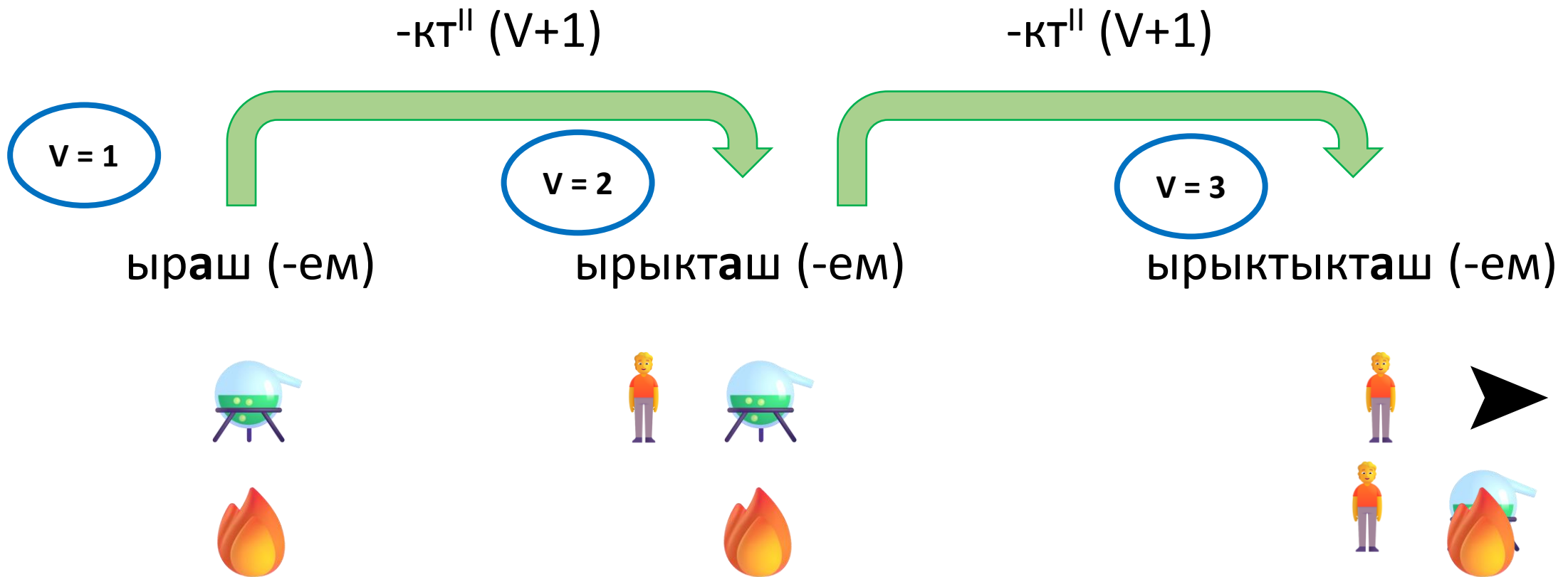
Base verb		Derived verb	
ургаш (-ем)	to sew	ургыкташ (-ем)	to have (someone) sew
ышташ (-ем)	to do	ыштыкташ (-ем)	to have (someone) do
кудашаш (-ам)	to take off, to remove	кудашыкташ (-ем)	to have (someone) take off
шонаш (-ем)	to think	шоныкташ (-ем)	to make (someone) think
йүаш (-ам)	to drink	йүкташ (-ем)	to give (someone something) to drink, to make (someone) drink
ончаш (-ем)	to see	ончыкташ (-ем)	to show
шочаш (-ам)	to be born	шочыкташ (-ем)	to give birth
шулаш (-ем)	to melt (intr.)	шулыкташ (-ем)	to melt (tran.)

2. Verbal derivational suffix -кТ^{II}

V = valence

2. Verbal derivational suffix -кТII

2. Verbal derivational suffix -KT^{II}

	The child drinks tea.
	I give the child to drink.
	I'm giving tea to drink.
	I give the child tea to drink.

	A child was born.
	I gave a birth to one son.

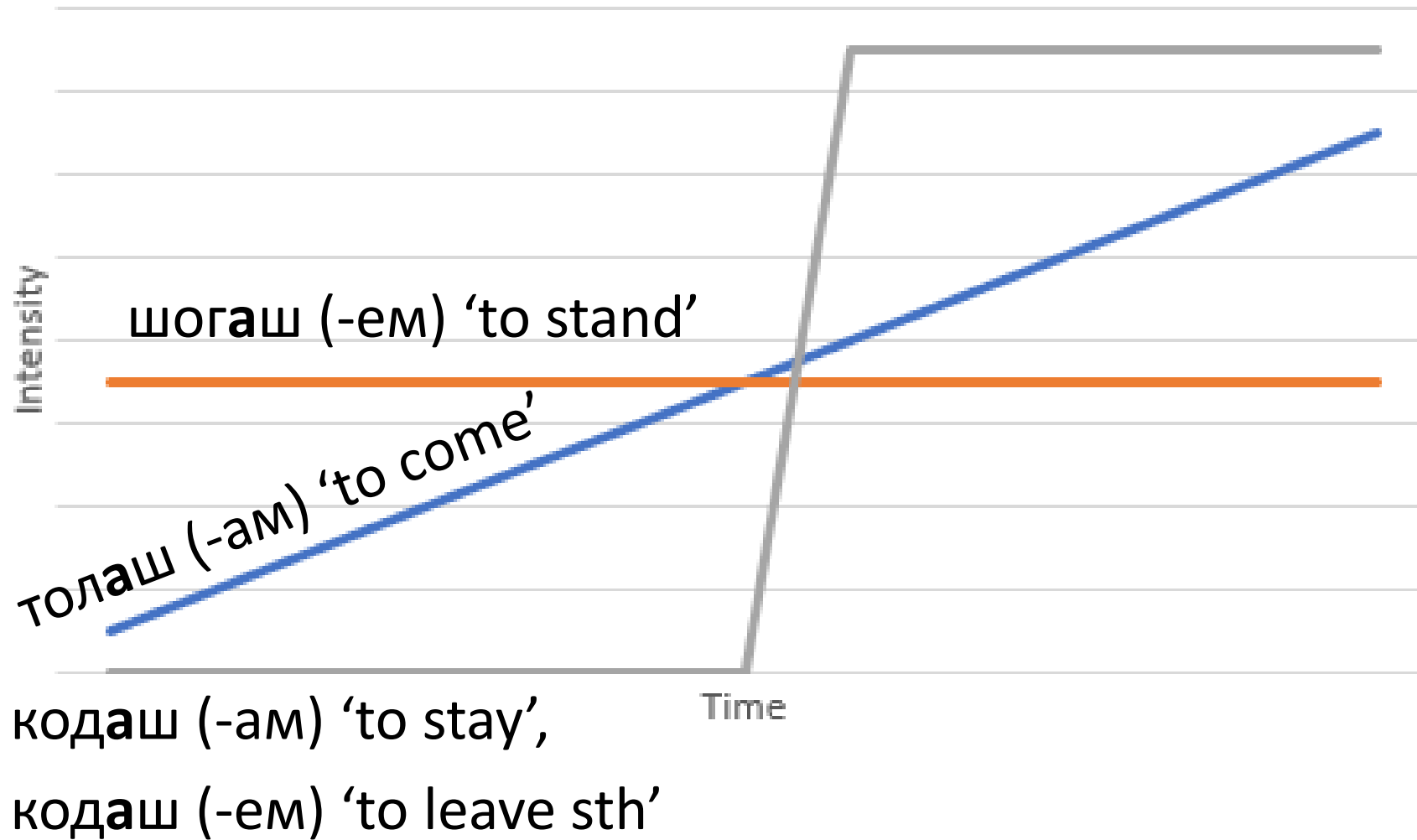
2. Verbal derivational suffix -кт^{II}

Йоча чайым йүэш.	The child drinks tea.
Мый йочам йүктем.	I give the child to drink.
Мый чайым йүктем.	I'm giving tea to drink.
Мый йочалан чайым йүктем.	I give the child tea to drink.

Йоча шочын.	A child was born.
Мый ик эргым шочыктенам.	I gave a birth to one son.

Words and word usage

1. Auxiliary constructions

1. Auxiliary constructions

толаш (-ам) 'to come'

Туге гынат марий кундемын чапше ий гыч ийыш <u>шарлен толеш</u> .	In spite of this, the Mari lands grow in fame year by year.
Курым гыч курымыш марий калык <u>виян</u> да <u>пенгыдем толын</u> .	The Mari nation grew stronger and more resilient by the century.
Кочкышлан ак <u>күзен толеш</u> , а пашадар тыгаяк кодеш.	The price for food is rising, but salaries are staying the same.

1. Auxiliary constructions

шогаш (-ам) 'to stand'

Чодыра республикын пел мландыжым <u>налын шога</u> .	Forest covers half the land of the republic.
Йыван пеш тыршыше студент: эртак иктаж-мом <u>тунем шога</u> , жапым арам ок йомдаре.	Yyvan is quite a hard-working student: he is always studying, he doesn't waste his time.
Конгресслан докладым кумшо тылзе почела <u>ямдылен шогем</u> .	I've been preparing my lecture for the congress for three months.

1. Auxiliary constructions

кодаш (-ам) 'to stay'

Кредалмаш деч вара шагалын <u>илен кодыныт.</u>	Few people survived the battle.
Будильник деч посна эртак <u>мален кодам.</u>	I always oversleep without an alarm clock.

кодаш (-ем) 'to leave sth'

Икана мыйым йонылыш школеш <u>петырен коденыт.</u>	Once I got locked in at school by accident.
Марий калык шке йўлажым <u>арален коден.</u>	The Mari people kept their ancient customs.

2. неле, йӧсӧ ‘difficult; difficulties’

неле паша ~ йӧсӧ паша	difficult work
неле жап ~ йӧсӧ жап	difficult time
нелым чыташ (-ем) ~ йӧсым чыташ (-ем)	to endure <u>difficulties</u>
нелым сенаш (-ам) ~ йӧсым сенаш (-ам)	to overcome <u>difficulties</u>

2. неле, йӧсӧ ‘difficult; difficulties’

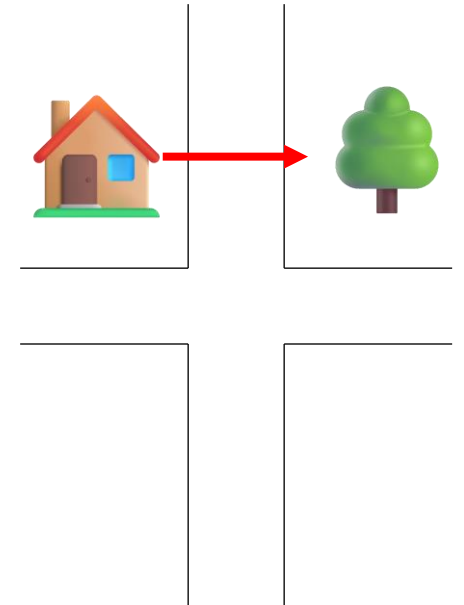
> Corpus

	неле ...	йӧсӧ ...
... пагыт	164	47
... паша	315	32
... чемодан	6	0

3. ваштареш 'against'

a) 'on the opposite side, face to face with, vis-à-vis'.

Мемнан <u>пöртна</u> ваштареш ломбо кушкеш.	A big bird cherry tree grows across the street from our house.
<u>Ваштарешет</u> кö шoга?	Who is standing opposite you?

3. ваштареш 'against'

b) 'against, in the opposite direction'

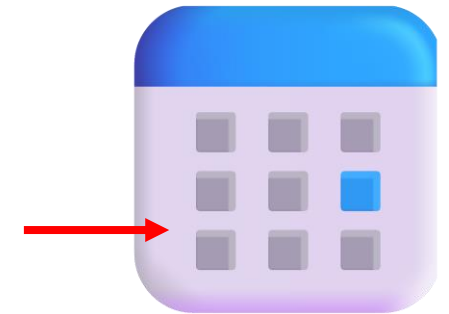
Мардеж <u>ваштареш</u> каяш йöсö.	It's hard to walk against the wind.

3. ваштареш 'against'

c) 'before, on the eve of, toward'

У ий <u>ваштареш</u> ме иктаж-мом вучыдымым вучена.	We're expecting something unexpected on New Year's Eve.
Йүд <u>ваштареш</u> куш кает?	Toward nightfall, where will you go?

3. ваштареш ‘against’

d) ‘against, in opposition, in defiance’

Марий калыклан <u>тушман</u> <u>ваштареш</u> кредалаш верештын.	The Mari people had to fight against their enemies.
Грипп <u>ваштареш</u> эмым аптекыште рецепт деч посна налаш лиеш.	You can buy flu medicine in a pharmacy without a prescription.

4. нине 'these'

one, many		
this, these		

4. нине 'these'

one, many	ик пырыс	шуко пырыс
this, these	тиде пырыс	нине пырыс- влак

5. вес, весе 'different, other'

вес пöлем

весе-влак

иктыже ... весыже

6. Russian conjunctions and particles

Нунын тыгай... увертараш марла ен- влакышт уке, <u>и</u> ме тыге полшаш шонен улына.	Well they... didn't have the people to do the announcements in Mari and we decided to help like this.
Шонымаш уло тыгай <u>вот</u>: [...]	So there's this idea: [...]

7. тўнгалаш (-ам) ‘to begin, to start’

Погынымаш <u>тўналын</u> .	The meeting started.
Каңашымашым таче <u>тўналына</u> .	We are starting the deliberations today.
Йўр йўраш <u>тўналын</u> .	It started to rain.
Пашам <u>ышташ тўналынна</u> .	We began to work.
Мурызо-влак <u>репетицийым тўнальыч</u> .	The singers started their rehearsal.
Мом <u>тўналат</u> ?	What are you starting?
Марий муру-влак <u>йонгаш тўналыт</u> .	Mari songs will be heard.
Йочам шочмеке, <u>тудын дене марла кутыраш тўналам</u> .	When I have a child, I'll speak Mari with it.
Мый <u>тудым пуштам</u> .	I'm going to kill him/her.
Эрла ме <u>ялыш каена</u> .	Tomorrow we'll go to the countryside.

8. Animal names

пий (dog)

пырыс (cat)

коля (mouse)

имн'е (horse)

ушкaл (cow)

шорык (sheep)

8. Animal names

сӱсна (pig)

рывыж (fox)

меран (hare)

маска (bear)

пире (wolf)

шордо (elk)

8. Animal names

шоншо (hedgehog)

ыр (squirrel)

пӱчӧ (deer)

Text

Марий кундем

Картыш ончымо годым Марий Республик южо еглан шинчашкыжат ок перне. Тудо Юлын покшел йогыныштыжо верланен, кугурак ужашыже Юлын шола серыштыже улеш; кумдыкшо 23 200 км² (квадрат километр).

Марий калык акрет годсек шке кугезе финн-угор мландыште ила. Марий-шамычым эн ондак *terens* лӱм дене б-шо курымышто гот историк Иордан палемден. Вараже весе-влак марий-влаклан черемис лӱмым пуэныт.

Марий-влакын илыш корныжо куштылго лийын огыл: шуко йӧсыжымат, нелыжымат ужаш, тушман ваштареш кредалаш верештын. Туге гынат курым гыч курымыш марий калык виян да пенгыдем толын, шке йылмыжым, тӱвыражым, йӱлажым арален коден.

1920-шо ийыште марий калык шке автономийжым налын, а 1936-шо ийыште Марий Республик ышталтын. Тунам тудо Марий Автоном Совет Социалист Республик (МАССР) лўмым нумалаш тўнгалын. Совет Ушем шаланымеке, шке жапыште МАССР семын маналтше кундем 1992 ийыште Марий Эл Республик лўмым налын.

Кызыт Марий Элыште 688 686 (2014) ег ила, нунын коклагыч 290 863 марий-влак. Марий калыкын кугу ужашыже (48,4% - нылле кандаш тичмашат ныл лўымшо процент) Марий Эл Республик деч өрдыжтө ила. Марий калыкын 60 процентше Вўтла да Виче энгер-влак коклаште верлана (Марий Эл да Киров ден Угарман область-влакын Марий Эл дек тўкнышө районлаштышт), 20 наре процентше Ош Виче да Ўпө энгер воктене да нине энгер-влак коклаште ила (Пошкырт да Свердловск кундемлаште). Изирак тўшка дене марий-влак Татарстаныште, Одо, Пермь, Челябинск кундемлаште да моло вереат илат.

Марий кундем мотор вершöрыштö верланен. Тудо чодыралан поян. Чодыра республикын пел мландыжым налын шога. Марий калыкын илышыже ожнысек чодыра дене кылдалтын: чодыра тудым арален, пукшен, йүктен, чиктен да ырыктен.

Марий кундемыште 500 утла энер (Юл, Элнет, Изи Какшан, Кугу Какшан) да 200 наре ер (Яльчик, Таир, Кичиер, Мүшыл ер) уло.

Марий кундем ий гыч ийыш моторештеш, пеледалтеш, тўзлана. Марий калык шке кундемже дене кугешна.

Калыкмут

Шочмо мланде чылалан шерге.
Йот мландым ит лавырте.

Exercises

12.

www.youtube.com/watch?v=6NDbloCsUHk

Шушаш кечылаште Йошкар-Оласе күртньыгорно вокзалыште станцийым, тыгак түрлө сынан увертарымаш-влакым марла да рушла йонгалтараш тўналыт.

«Внимание! Пригородный поезд сообщением Йошкар-Ола–Казань через пять минут отправляется с первого пути. ...
Тўткө лийза! Йошкар-Ола–Озан поезд вич минут гыч икымше корно дене тарвана. Шекланыза да тўткө лийза!»

Тыгай сынан роликым чылаже 30 наре возымо. Рушла нуным «Латкокимшо регион» телекомпанийын да «Пультс радион» пашаенже-влак, а марла Шкетан лүмеш марий драме театрын артистше-влак йонгалтарат. Тиде Светлана Строганова, Павел Ефимов, Рауль Гарифуллин да «Марий Эл радион» вўдышыжө Наташа Пушкина. Вокзалыште увертарымым марла лудмо нерген шонымаш ўмаштак шочын.

«Ўмаште тыгай серышым возеныт Москошко, молан Йошкар-Олаште увертарымаш-влак уке улыт марий йылме дене. Тиде серышым колтеныт Нижнийышке, Нижний серышым колтен Йошкар-Олашке, ыштыза тыгайым манын. Нунын тыгай... увертараш марла ен-влакышт уке, и ме тыге полшаш шонен улына. «Марий Эл радио» да «Марий Эл ТВ» ышташ нунылан... возен ямдылаш чыла увер-влакым рушла да марла. Шонымаш уло тыгай вот: сай ыл'е, кунам Йошкар-Ола–Москва поездыште марий муро-влак йонгаш тўналыт эше».